

k E 329/10-15/1

EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ODLOČBA PETEGA ODDELKA

GLEDE DOPUSTNOSTI

pritožbe št. 5711/10
Rajko LALIČ proti Sloveniji in devet drugih pritožb
(glej priloženi seznam)

Evropsko sodišče za človekove pravice (peti oddelek) je na seji senata 27. septembra 2011 v sestavi

Dean Spielmann, *predsednik*,
Elisabet Fura,
Karel Jungwiert,
Boštjan M. Zupančič,
Mark Villiger,
Ganna Yudkivska,
Angelika Nußberger, *sodniki*,
in Claudia Westerdiek, *sodna tajnica oddelka*,

ob upoštevanju zgoraj navedenih pritožb, vloženih na datume, navedene v prilogi,

ob upoštevanju sklepa, da se zgoraj navedenim pritožbam odobri prednostno obravnavanje v skladu z 41. členom Poslovnika Sodišča,

ob upoštevanju stališč, ki jih je predložila tožena pogodbenica, in stališč, ki so jih kot odgovor predložili pritožniki,

po posvetovanju odločilo:

DEJSTVA

Pritožniki Rajko Lalič, Roman Tivadar, Drago Prajner, Albin Božičnik, Sašo Tuksar, Jasmin Kostevc, Zoran Dedič, Jože Kac, Nebojša Šegota in Damir Glavica, katerih rojstni datumi so navedeni v prilogi, so slovenski državljani. Pritožnike je pred Sodiščem zastopala Odvetniška družba Matoz, o. p., d. o. o., odvetniška pisarna s sedežem v Kopru. Slovensko vlado (v nadaljevanju: vlada) je zastopala njena zastopnica, gospa T. Mihelič Žitko, državna pravobranilka.

A. Okoliščine zadeve

Okoliščine zadeve, kot so jih predložile stranke, se lahko povzamejo, kakor sledi:

Pritožniki so prestajali ali še prestajajo zaporno kazen v zaprtem oddelku ZPKZ Dob. V tem zaporu, ki je največji v Sloveniji, so v glavnem nastanjeni odrasli moški zaporniki, ki so bili obsojeni na najmanj 18-mesečno zaporno kazen. Uradna zmogljivost zapora je 233 zapornikov, vendar se je leta 2009 v njem zadrževalo 435, leta 2010 pa 412 zapornikov. Zaprti del zapora je sestavljen iz štirih ločenih stavb (oddelki 1 do 4). V oddelku 1 je sprejemni prostor za nove zapornike, bolniške celice in celice, ki so podvržene strožjemu režimu. V oddelkih 2, 3 in 4 so večje in manjše celice, ki so si glede opremljenosti in režima zelo podobne.

Običajna večja celica meri nekaj manj kakor 60 m², v njej pa so postelja, garderobna omara in stol za vsakega zapornika, poleg tega pa še miza in radiatorji. Po pridobitvi predhodnega soglasja lahko vsak zapornik v celico prinese tudi TV-sprejemnik, kuhalnik ali elektronske naprave, vključno z računalnikom. Celice imajo na oknih zastore in stropni ventilator. Iz načrta zapora izhaja, da sta v enem krilu običajno dve večji celici. Celici imata skupni hodnik v izmeri pribl. 40 m² in TV-sobo, ki meri približno 26 m². Vsaka celica ima neposreden dostop do sanitarij v izmeri pribl. 9 m². V njih je okno, ki meri 140 x 80 cm. V sanitarijah sta dva umivalnika, korito za pranje nog, pisoar in prha s predelno steno ter ločeno stranišče z vrati, ki se lahko zaklenejo. Običajna večja celica ima tri okna, od katerih vsako meri 170 x 170 cm. TV-soba in hodnik imata enako število in velikost oken. Zaporniki lahko okna odpirajo ali zapirajo sami. V celici je kajenje prepovedano, dovoljeno pa je na hodniku, ki je opremljen z napravo za odvajanje dima.

1. Trajanje in materialne razmere prestajanja kazni v celicah pritožnikov in na drugih površinah

(a) Pritožba št. 5711/10 (g. Lalič)

Pritožnik je prestajal zaporno kazen v ZPKZ Dob od 19. septembra 2007 do 11. februarja 2011. Zaprt je bil na oddelku 3 v celici št. 6 z 59,25 m² površine, v njej pa je bilo nastanjenih petnajst zapornikov. Osebni prostor, ki mu je bil na voljo, je tako meril skoraj 4 m².

Drugi vidiki razmer v celici, sanitarijah in skupnih prostorih so bili skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice.

(b) Pritožba št. 5719/10 (g. Tivadar)

Pritožnik je zaprt v oddelku 4 ZPKZ Dob od 5. januarja 2009. Njegova zaporna kazen poteče 5. julija 2012. Do 2. avgusta 2010 je bil pritožnik zaprt v celici št. 3 s površino 59,57 4 m², v njej pa je bilo nastanjenih sedemnajst zapornikov (3,5 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika). Nato je bil premeščen v celico št. 6, ki meri 59,25 m², v njej pa je nastanjenih petnajst zapornikov (3,9 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika).

Drugi vidiki razmer v celicah, sanitarijah in skupnih prostorih so skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice.

(c) Pritožba št. 5754/10 (g. Prajner)

Pritožnik je zaprt v oddelku 4 ZPKZ Dob od 24. julija 2007. Njegova zaporna kazen poteče 13. septembra 2013. Zaprt je v celici št. 3 s površino 59,57 m², v njej pa je nastanjenih sedemnajst zapornikov (3,5 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika).

Drugi vidiki razmer v celici, sanitarijah in skupnih prostorih so skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice.

(d) Pritožba št. 5803/10 (g. Božičnik)

Pritožnik prestaja zaporno kazen v ZPKZ Dob od 25. julija 2007. Njegova zaporna kazen poteče 4. novembra 2012. Zaprt je v oddelku 2 v celici št. 1 s površino 59,89 m², v njej pa je nastanjenih šestnajst zapornikov (3,7 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika). Vendar pa je bil pritožnik za obdobje od 1. julija do 7. decembra 2009 premeščen v prostore s strožjim režimom, in sicer v oddelku 1 v celico št. 34 s površino 32,22 m², v njej pa so bili nastanjeni štirje zaporniki (8 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika).

Glede celice št. 1 v oddelku 2 so drugi vidiki razmer v njej, sanitarijah in skupnih prostorih skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice. Celica št. 34 v oddelku 1 je imela štiri okna s po 170 x 130 cm površine in dostop do hodnika v izmeri 50 m². Celica je imela neposreden dostop do sanitarij s površino pribl. 6,5 m². Okno je bilo enako veliko kakor okno v celici, v sanitarijah pa sta bila dva umivalnika in prha s pregradno steno ter stranišče v ločenem zaprtem prostoru. Tako kot pri vseh drugih celicah v oddelku 1, so lahko zaporniki po pridobitvi predhodnega soglasja prinesli v celico tudi TV-sprejemnik, kuhalnik ali elektronske naprave, tudi računalnik.

(e) Pritožba št. 5956/10 (g. Tuksar)

Pritožnik je bil zaprt v oddelku 4 ZPKZ Dob od 13. maja 2009 do 7. septembra 2011. Zaprt je bil v celici št. 8 s površino 58,94 m², v njej pa je bilo nastanjenih sedemnajst zapornikov (3,5 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika).

Drugi vidiki razmer v celici, sanitarijah in skupnih prostorih so bili skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice.

(f) Pritožba št. 5958/10 (g. Kostevc)

Pritožnik je bil zaprt v oddelku 2 ZPKZ Dob od 23. julija 2008 do 23. decembra 2009. Do 23. junija 2009 je bil zaprt v celici št. 5 s površino 59,25 m², v njej pa je bilo nastanjenih šestnajst zapornikov (3,7 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika). Nato je bil premeščen v celico št. 7/1, ki je merila 20,67 m², v njej pa so bili nastanjeni štirje zaporniki (5,2 m² razpoložljivega osebnega prostora na posameznika).

Glede celice št. 5 so bili drugi vidiki razmer v njej, sanitarijah in skupnih prostorih skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice. Celica št. 7/1 se je razlikovala po tem, da so zaporniki uporabljali sanitarije v izmeri pribl. 9 m² skupaj z zaporniki iz dveh manjših

celic, ki sta bili v istem krilu, ta pa je imel tudi skupni prostor s približno 10 m², do katerega je bil dostop iz vseh treh celic. V celici je bilo okno v izmeri 170 x 170 cm. Zaporniki iz celice št. 7/1 niso imeli na voljo TV-sobe.

(g) Pritožba št. 5987/10 (g. Dedić)

Pritožnik je bil od 9. junija 2009 do 31. decembra 2010 zaprt v oddelku 2 ZPKZ Dob. Do 8. junija 2010 je bil zaprt v celici št. 1 s površino 59,89 m², v njej pa je bilo nastanjenih šestnajst zapornikov (3,7 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika). Nato je bil premeščen v celico št. 8/3, ki je bila določena za posebno celico brez drog s površino 20,67 m², v njej pa so bili nastanjeni štirje zaporniki (5,2 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika).

Glede celice št. 1 so bili drugi vidiki razmer v njej, sanitarijah in skupnih prostorih skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice. Celica št. 8/3 se je razlikovala po tem, da so zaporniki uporabljali sanitarije skupaj z zaporniki iz štirih manjših celic, ki so bile v istem krilu, ta pa je imel tudi skupni prostor s približno 10 m², do katerega je bil dostop iz vseh petih celic. V celici je bilo okno v izmeri 170 x 170 cm. Zaporniki iz celice št. 8/3 niso imeli na voljo TV-sobe.

(h) Pritožba št. 6091/10 (g. Kac)

Pritožnik je bil zaprt v oddelku 3 ZPKZ Dob od 3. maja 2006 do 3. avgusta 2010. Do 7. avgusta 2009 je bil zaprt v celici št. 2 s površino 59,89 m², v njej pa je bilo nastanjenih štirinajst zapornikov (4,3 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika). Nato je bil premeščen v celico št. 7, ki je bila določena za posebno celico brez drog s površino 59,25 m², v njej pa je bilo nastanjenih enajst zapornikov (5,4 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika).

Drugi vidiki razmer v celicah, sanitarijah in skupnih prostorih so bili skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice.

(i) Pritožba št. 6647/10 (g. Šegota)

Pritožnik prestaja zaporno kazen v oddelku 3 ZPKZ Dob od 3. julija 2008. Njegova zaporna kazen poteče 15. novembra 2015. Do 2. junija 2010 je bil zaprt v celici št. 3 s površino 59,89 m², v njej pa je bilo nastanjenih šestnajst zapornikov (3,7 m² razpoložljivega osebne prostora za posameznika). Pritožnik je bil nato premeščen v celico št. 9, ki meri 33,23 m², v njej pa so nastanjeni štirje zaporniki (8,3 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika).

Glede celice št. 3 so bili drugi vidiki razmer v njej, sanitarijah in skupnih prostorih skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice. Celica št. 9 je v nekadilskem krilu, kjer je kajenje prepovedano tudi na hodniku. Ima tri okna s po 160 x 100 cm površine, dostop do hodnika v izmeri 54 m² ter sanitarije s 4,68 m² površine, kjer je stranišče, ločeno z vrati, dva umivalnika in prha s pregradno steno. Tudi v sanitarijah je okno v izmeri 140 x 80 cm.

(j) Pritožba št. 6893/10 (g. Glavica)

Pritožnik prestaja zaporno kazen v ZPKZ Dob od 23. avgusta 2004. Njegova zaporna kazen poteče 30. januarja 2013. Do 2. novembra 2005 je bil zaprt v oddelku 4 v celici št. 7 s površino 58,94 m², v njej pa je bilo nastanjenih petnajst zapornikov (3,9 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika). V obdobju med 3. novembrom in 1. decembrom 2005 je prestajal zaporno kazen v oddelku 1 v celici št. 20, kjer je bil podvržen detoksifikaciji kot delu programa

zdravljenja, na katerega je pristal. Celica, v kateri je bil zaprt sam, je imela površino 7,39 m². Nato je bil premeščen v oddelek 4 v celico št. 6, ki meri 59,25 m², v njej pa je nastanjenih petnajst zapornikov (3,9 m² razpoložljivega osebne prostora na posameznika).

Glede celic št. 6 in 7 so bili drugi vidiki razmer v njih, sanitarijah in skupnih prostorih skoraj enaki tistim, ki so predhodno opisani glede običajne večje celice. Celica št. 20 v oddelku 1 je imela eno okno v izmeri 100 x 130 cm, v njej pa je bila postelja, garderobna omara, miza in stol ter stranišče in umivalnik. Pritožnik je imel dostop do prostora s prho v izmeri 7 m², ki ga je souporabljal s trinajstimi zaporniki, nameščenimi v drugih celicah za eno osebo.

2. Čas, preživet zunaj celice

V skladu s hišnim redom se zaporniki zbudijo ob 6.00, luči pa se ugasnejo ob 21.45. Vendar pa se po navedbah vlade celice zaklenejo šele ob 23.00 in ostanejo zaklenjene vse do 6.00 v vseh oddelkih, razen v oddelku 1, kjer so celice zaklenjene ves čas. Poleg tega pa ostanejo celice v oddelkih 2, 3 in 4 konec tedna odprte dlje, da bi lahko zaporniki gledali televizijo do poznih večernih ur. Ko so celice odklenjene, se lahko zaporniki prosto gibljejo po vseh prostorih, do katerih imajo dostop, kar vključuje hodnik, TV-sobo, sanitarije in druge celice v istem krilu.

Zaporniki v oddelkih 2, 3 in 4 lahko med tednom preživijo dve uri dnevno, ob koncu tedna pa tri ure dnevno na zunanjih rekreacijski površinah, ki so do 10. novembra 2009 merile 8000 m². Po tem datumu se je njihova površina zaradi gradbenih del na novih zaporniških objektih zmanjšala na 1880 m². Vendar pa so jih zaporniki po omenjenem datumu uporabljali v izmenah. Na rekreacijskih površinah so med drugim nogometno in košarkaško igrišče, klopi, prostor za prhanje s toplo vodo in majhna streha v izmeri 12 m².

V oddelku 1 so celice zaklenjene ves dan. Zaporniki smejo celice zapustiti le za dve uri dnevno za rekreacijo na prostem in tri ure tedensko za rekreacijo v notranjih prostorih. Zunanja rekreacijska površina meri 1379 m² in je razdeljena na štiri dele. Vsakega od njih lahko hkrati uporabljata dva zapornika. 66 m² je pokritih s streho. Na rekreacijski površini so majhno košarkaško igrišče, klopi in mize.

Vsak zaporniški oddelek ima tudi telovadnico s površino pribl. 60 m². V oddelku 1 lahko načeloma vsak zapornik uporablja telovadnico tri ure na teden, v drugih oddelkih pa lahko zaporniki na njihovo prošnjo uporabljajo telovadnico vsak dan.

Zapor med drugim zagotavlja tečaje osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, kot so pouk priprave hrane in strežbe. Zaporniki lahko delajo tudi v Javnem gospodarskem zavodu Pohorje (kmetijske dejavnosti in kovinarstvo) ali v zaporniških objektih. Če so nesposobni za delo, se lahko udeležujejo delovno-terapevtskih srečanj. V letih 2008 in 2009 je v omenjenem zavodu delalo približno 180 zapornikov, v zaporu pa približno 50. Približno 40 oziroma 50 zapornikov se je udeleževalo delovne terapije.

Po informacijah, ki jih je predložila vlada, sta pritožnika g. Lalič in g. Tivadar od 19. novembra 2007 oziroma 12. januarja 2009 delala v Javnem gospodarskem zavodu Pohorje osem ur na dan. G. Lalič se je udeleževal tečajev priprave hrane in strežbe od februarja 2008. G. Tuksar je od 5. oktobra 2009 delal v omenjenem zavodu štiri ure na dan, v zaporu pa se je udeleževal tečajev joge. G. Božičnik je vsak dan sodeloval v pristočasnih dejavnostih (igral je harmoniko). G. Dedič se je od oktobra 2009 dve uri na dan udeleževal osnovnošolskega pouka. G. Kac je v obdobju od 13. junija 2006 do 3. avgusta 2010 delal v zaporniški pekarni osem ur na dan. G.

Šegota se je od 26. novembra 2008 do 12. januarja 2009 enkrat tedensko po tri ure udeleževal prostočasnih dejavnosti (oblikovanje gline). Od tega dne dalje pa je osem ur na dan delal v Javnem gospodarskem zavodu Pohorje. G. Glavica se je pet ur dnevno udeleževal delovne terapije.

Zaporniki, ki delajo ali se udeležujejo delovne terapije, si prislužijo tudi osebni dopust, ki ga lahko preživijo v posebnih stanovanjih v zaporu, v katerih sta kuhinja in televizijski sprejemnik. Med osebnim dopustom velja glede ur zburjanja za njih milejši režim in imajo tudi večji dostop do prostočasnih dejavnosti.

V vseh oddelkih, razen v oddelku 1, prejemajo zaporniki obroke v zaporniški jedilnici.

3. Zdravstveno varstvo

V zaporu je ambulanta, ki deluje v skladu s splošnimi predpisi nacionalnega zdravstvenega sistema. Odprta je štiri dni v tednu. Zobna ordinacija obratuje dva dni v tednu. Psihiatrična ambulanta obratuje dva dni v tednu. V obravnavanem času ni bilo čakalnih dob za sprejem v splošni ali psihiatrični ambulanti. Po drugi strani pa je bila čakalna doba za sprejem pri zobozdravniku, razen v nujnih primerih, dva do tri mesece.

Ob prihodu so vsi zaporniki zdravniško pregledani. Na podlagi tega pregleda so lahko napoteni v bolnišnico na testiranje za morebitno okužbo s hepatitisom B in C in/ali HIV.

V zaporu je zagotovljena tudi psihološka pomoč. Posvetovanja potekajo prvi teden po prihodu novega zapornika, pozneje pa glede na potrebe. Čakalna doba za posvet je, razen v nujnih primerih, tri do štiri dni. Odvisnikom od drog je omogočeno zdravljenje (vključno z nadomestnim metadonskim zdravljenjem) in terapevtska pomoč v skladu s posebnim programom zdravljenja odvisnosti. Zaporniki, ki uspešno prestanejo nadomestno metadonsko zdravljenje, se lahko odločijo za detoksifikacijo, ki navadno traja tri do štiri tedne. Nadaljnja rehabilitacija prejšnjih rednih uporabnikov drog je zagotovljena v zaporniških oddelkih brez drog, kamor so lahko napoteni le tisti zaporniki, ki od njih niso več odvisni in niso podvrženi nadomestnemu zdravljenju z opiaty.

4. Stiki z zunanjim svetom

Zaporniki imajo pravico do sprejemanja obiskov njihovih družinskih članov vsaj eno uro najmanj dvakrat tedensko. Dvakrat na teden imajo pravico do telefonskih klicev, ki trajajo deset minut. Do 20. novembra 2009, ko so bile nameščene nove telefonske govornice, je bil vsem zapornikom (tja do 130 zapornikom) v posameznem oddelku na voljo en telefon. Po tem datumu pa ima skoraj vsako krilo štirih oddelkov svojo telefonsko govornico, ki jo uporabljajo le zaporniki, nameščeni v tem krilu (do približno trideset zapornikov).

B. Ustrezna notranja zakonodaja in praksa

Za ustrezno notranjo zakonodajo in prakso glej 33. do 35. točko in 38. do 47. točko v *Štrucl in drugi proti Sloveniji* z dne 27. septembra 2011, pritožbene zadeve št. 5903/10, 6003/10 in 6544/10, ter 34. do 36. točko v *Mandič in Jovič proti Sloveniji* z dne 27. septembra 2011, pritožbeni zadevi št. 5774/10 in 5985/10. Za obravnavano zadevo je relevantna tudi sodba Okrajnega sodišča v Grosupljem z dne 9. septembra 2010. V tej sodbi je omenjeno sodišče zavrnilo zahtevek po 179. členu Civilnega zakonika glede škode, do katere naj bi domnevno prišlo zaradi neprimernih bivalnih razmer v ZPKZ Dob. Zahtevek je vložil zapornik, ki je bil

skupaj s 16 zaporniki zaprt v oddelku 3 v celici s približno 60 m² površine. Sodišče, ki je zaslišalo številne priče iz zapora, je nedvoumno ugotovilo, da je imel pritožnik poleg celice in sanitarij podnevi med 6.00 in 23.00 tudi dostop do TV-sobe in hodnika. Nadalje je ugotovilo, da so bili na hodniku stoli in mize ter da je približno polovica zaporniške populacije delala osem ur dnevno, zaradi česar se je v tem času število tistih, ki so ostali v celicah, zmanjšalo. Sodišče je priznalo, da je bilo stanje glede prezasedenosti (število zapornikov v eni celici) v nasprotju z domačo zakonodajo, po kateri v eni celici ne bi smelo biti nastanjenih več kakor osem zapornikov, in ugotovilo, da je država na podlagi prvega odstavka 148. člena Civilnega zakonika odgovorna za kakršno koli škodo, ki bi jo zaradi tega utrpeli zaporniki. Vendar je sodišče, ki se je med drugim sklicevalo na sodbo *Sulejmanović proti Italiji* z dne 16. julija 2009, št. zadeve 22635/03, sklenilo, da stanje, čeprav težko, ni bilo takšno, da bi se lahko opredelilo kot kršitev osebnih pravic pritožnika. Pritožnik tako ni utrpel nobene zakonsko priznane škode. Sodišče je prav tako preučilo pritožnikove navedbe glede sanitarnih razmer, dostopa do telefona, prehrane in sobivanja z osebami, obolelimi za nalezljivimi boleznimi. Za te vidike razmer v zaporu je bilo ugotovljeno, da niso bili v nasprotju z zakonodajo.

Višje Sodišče v Ljubljani je 23. marca 2011 potrdilo zgoraj navedeno sodbo. Pri tem je ugotovilo, da vsebuje pritožnikov zahtevek trditve o domnevnem mučenju in kršitvi pravice do dostojanstva. Pritrdilo je pravni opredelitvi in dejanskim ugotovitvam nižjega sodišča. Višje sodišče se je sklicevalo tudi na poročilo CPT iz leta 2002, ki po njegovem mnenju ni kazalo na hujše kršitve. Čeprav je priznalo, da stanje ni popolno in bi pri pritožniku lahko povzročilo občutek nelagodja, je vendarle zaključilo, da razmere v celoti niso bile takšne, da bi bile lahko opredeljene kot nedostojanstven odnos ali mučenje.

C. Ustrezna mednarodna in domača poročila

1. Poročila CPT

Ustrezni izvlečki iz splošnih poročil Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (CPT) so navedeni v 38. do 40. točki prej navedene sodbe v zadevi *Mandič in Jovič*.

CPT je obiskal ZPKZ Dob leta 1995 in 2001. Leta 1995 je bilo število zapornikov, nastanjenih v ZPKZ Dob, znatno manjše kakor je zdaj. V zaprtem delu ZPKZ Dob je bilo nastanjenih 208 zapornikov (glej dokument CPT/Inf (96) 18). Po obisku leta 2001 so bila slovenskim organom posredovana naslednja priporočila (CPT/Inf (2002) 36):

"i. ZPKZ Dob

56. ... CPT priporoča, da se ob upoštevanju novih minimalnih standardov za namestitve v zaporu stori vse potrebno za zmanjšanje zasedenosti bivalnih prostorov v izmeri 60 m². Nadalje želi Odbor poudariti, da so manjše nastanitvene enote za zapornike veliko bolj zaželeno kot velike enote, kakor so 60 m² veliki bivalni prostori, ki smo jih videli v ZPKZ Dobu.

..."

2. Letna poročila Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij

V poglavju, ki se nanaša na življenjske razmere v slovenskih zaporih, so v letnih poročilih Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij navedene tudi informacije o prezasedenosti zaporov. Stopnja prezasedenosti se izračuna na podlagi domače zakonske zahteve, po kateri morajo

imeti posamezniki, obsojeni na zaporno kazen, v celici za eno osebo na voljo 9 m², v celici za več zapornikov pa 7 m² na osebo. V skladu s poročiloma iz let 2009 in 2010 je zasedenost zaporov na nacionalni ravni presegla uradno zmogljivost za 29 oziroma 23 odstotkov. Skoraj vsi zaporniški prostori zaprtega tipa, v katerem so bili nastanjeni moški zaporniki, so bili prezasedeni. V ZPKZ Dob, katerega uradna zmogljivost je 233 zapornikov, se je v letih 2009 in 2010 zadrževalo 435 oziroma 412 zapornikov. To je pomenilo, da je stopnja prezasedenosti znašala 187 oziroma 177 odstotkov (poročilo 2009, str. 97 in 98; poročilo 2010, str. 98 in 99). V skladu s poročilom iz leta 2008 je stopnja prezasedenosti v letih 2007 in 2008 znašala 170 oziroma 190 odstotkov (str. 98). V poročilu iz leta 2010 je še poudarjeno (str. 100):

»... Slabe bivalne razmere so povezane s prezasedenostjo, ki je najbolj prisotna v velikih slovenskih zaporih: Dob, Ljubljana in Maribor. Nujnost izboljšanja teh razmer so poudarili varuh človekovih pravic, CPT in druge institucije.

... Razumljivo je, da take bivalne razmere negativno vplivajo na higieno in zasebnost zapornikov. Slabe bivalne razmere včasih tudi ovirajo uresničevanje pravic zapornikov (delo, telesna vadba in rekreacija, udeleževanje verskih obredov). V nekaterih ustanovah živijo priporniki v slabših razmerah kot osebe, obsojene na zaporno kazen. Zastarelo in neprimerno pohištvo v bivalnih prostorih in na drugih površinah predstavlja dodaten problem ...«

3. Poročila varuha človekovih pravic

Varuh človekovih pravic je 17. in 18. marca 2009 obiskal ZPKZ Dob v skladu z Opcijskim protokolom h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju ter izdal poročilo, ki se, kolikor je pomembno za obravnavano zadevo, glasi:

»... uradna zmogljivost še vedno znaša 296 zaprtih oseb, od tega 233 oseb v zaprtem delu, 40 oseb v polodprtem in 23 oseb v odprtem oddelku. Ob našem obisku je bilo v zavodu 497 zaprtih oseb. Od tega jih je bilo 433 v zaprtem delu, torej kar 200 več od njegove uradne zmogljivosti. Vodstvo Zavoda je ob tem izpostavilo, da so se soočali tudi s še večjo prezasedenostjo, ko je bilo leta 2008 v zavodu v nekem obdobju zaprtih 526 oseb ...

Tokrat smo lahko ugotovili, da se je prezasedenost Zavoda od našega zadnjega obiska le še povečala. To vzbuja skrb. Tem našim ugotovitvam je pritrdil tudi Urad in kot posebej zaskrbljujoče izpostavil dejstvo, da prezasedenosti bivalnih zmogljivosti ni več mogoče reševati s premeščanjem obsojencev v druge zavode, saj njihovo število povsod narašča. Po drugi strani je spodbudno, da so se končno začela izvajati pripravljalna gradbena dela zaradi prenove in povečanja zapora. S tem naj bi se zmogljivost povečala na 522 postelj in zaporniki naj bi bili nameščeni v eno- oziroma triposteljnih celicah. Velike skupinske celice bi se morale opustiti. Urad (varuha človekovih pravic) pričakuje in upa, da se bodo s prenovo Zavoda, ki zdaj napreduje, bivalne razmere postopoma izboljševale.

Ponovno smo opozorili, da je inventar v bivalnih prostorih v večini primerov iztrošen ter zato potreben nujnih popravil oziroma zamenjave.

Zaprti oddelek je imel v času obiska dovolj površin, namenjenih gibanju na prostem ...

Po oceni Zavoda predstavlja prisotnost nedovoljenih drog velik problem. Približno polovica obsojencev je odvisna od drog ali alkohola ... Urad je nadalje pojasnil, da tudi trakt brez drog, ki ga ima vsak bivalni oddelek (razen prvega), le do določene mere opravlja svojo funkcijo, saj se vsi programi izvajajo le z enim terapevtom ...«

V svojem letnem poročilu iz leta 2007 je varuh človekovih pravic zapisal:

V zaprtem delu ZPKZ Dob je še vedno samo 31 samskih celic in samo nekaj celic z dvema ali tremi posteljami. Prevladujejo celice z več posteljami, ki merijo 60 m² in imajo zmožnost nastanitve do 17 zapornikov. Vsak zapornik ima na voljo samo 3,5 m² osebne prostora, kar je manj od predpisanih 7 m². Res pa je, da se ti normativi uporabljajo pri novih prostorih ali glede na možnosti pri prenovljenih prostorih. Ker je od sprejetja Pravilnika o izvrševanju kazni zapora (ki predvideva prej omenjeni normativ) preteklo že kar nekaj let, moramo biti zavezani k upoštevanju te norme tudi v največjem državnem zavodu za prestajanje kazni zapora. Tako ne gre prezreti tudi 42. člena Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij, ki določa, da je obsojenec praviloma razporejen v samsko sobo in da imajo skupne spalnice največ osem postelj. Prestajanje kazni zapora v prostorih, v katerih prebivajo zaporniki, je torej nesprejemljivo in pomeni kršitev zakona.

Skupna spalnica s sedemnajstimi posteljami ima na primer samo en sanitarni prostor (umivalnico) ... Ob jutranji gneči je to premalo za število obsojencev, ki jim je tako opremljen sanitarni prostor namenjen. Velikost prostora omejuje uporabo več osebam hkrati. Tako niso presenečale pritožbe obsojencev, da na prho čakajo po dve uri, na stranišče pa tudi 45 minut, kar prav tako ocenjujemo kot nečloveške razmere.

PRAVO

Pritožniki so se pritožili, da razmere njihovega pridržanja v ZPKZ Dob pomenijo kršitev 3. in 8. člena Konvencije. Pritoževali so se zlasti nad veliko prezasedenostjo, zaradi česar so imeli premalo osebne prostora, slabimi sanitarnimi razmerami in neustreznim prezračevanjem, pretiranimi omejitvami časa, preživetega zunaj celice, visokimi temperaturami v celicah, neustreznim zdravstvenim varstvom in psihološko pomočjo, neustreznimi ukrepi glede rehabilitacije odvisnikov od drog in izpostavljenostjo nasilju drugih obsojencev zaradi pomanjkljivega varovanja. Navajali so tudi, da so razmere postale strukturen problem, ki so ga priznali tudi domači organi.

Pri navajanju 3. in 8. člena Konvencije so se pritožniki pritožili tudi nad omejitvami obiskov, telefonskih pogovorov in dopisovanja. Ustrezne določbe Konvencije se glasijo:

3. člen

»Nikogar se ne sme mučiti ali nečloveško in ponižujoče z njim ravnati ali ga kaznovati.«

8. člen

»1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja.

2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, *razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države zato, da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi.*«

Pritožniki so na podlagi 13. člena Konvencije pritožili, da niso imeli na voljo učinkovitega pravnega sredstva v zvezi s pritožbami na podlagi 3. in 8. člena Konvencije.

13. člen Konvencije se glasi:

»Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, zajamčene s to Konvencijo, so kršene, ima pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti.«

Glede na podobnost pritožb, kar zadeva dejstva in pravo, se Sodišču zdi primerno, da ju združi na podlagi prvega odstavka 42. člena Poslovnika Sodišča.

A. Pritožbe glede razmer pridržanja

1. Navedbe strank

(a) Vlada

Vlada je trdila, da se morajo pritožbe zavreči, ker niso bila izčrpana notranja pravna sredstva. Podrejeno se morajo zavreči pritožbe g. Kostevca in g. Glavice, ki se nanašajo na materialne razmere pridržanja, zaradi neupoštevanja pravila šestih mesecev v tistem delu njunih pritožb, ki se nanaša na obdobje pred namestitvijo v celicah, v katerih sta imela na voljo 5 ali več kvadratnih metrov osebne prostora, torej na obdobje pred 23. junijem 2009 v prvem in pred 3. novembrom 2005 v drugem primeru. Vlada je ne glede na navedeno trdila, da so pritožbe neutemeljene.

Vlada je vztrajala, da je bil bivanjski prostor, ki je bil dodeljen pritožnikom, dovolj velik in da je pri tem treba upoštevati tudi dejstvo, da so se lahko pritožniki prosto gibali po celotnem krilu vsaj 17 ur na dan, ko so bile njihove celice odklenjene. Poleg tega so lahko pritožniki uporabljali tudi zunanje dvorišče in telovadnico in se udeleževali številnih prostočasnih dejavnosti, dela in izobraževalnih tečajev.

Uprava zapora ali organi za spremljanje in nadzor niso prejeli nobenih pritožb od pritožnikov glede temperatur v celicah med poletjem, ki pa vsekakor niso bile previsoke. Vsa okna so imela senčila, ki so pridržane osebe varovala pred neposredno sončno svetlobo, v velikih skupinskih celicah pa so bili nameščeni stropni ventilatorji. Poleg tega pa je zapor na območju, kjer sicer ni zelo vroče. Podrobni podatki glede temperatur v sobah poleti niso na voljo, saj ni bilo nobene potrebe, da bi to zadevo preiskali. Vse celice so bile dovolj dobro prezračevane.

Pritožniki so imeli dneven dostop do prhe in so lahko stranišče uporabljali v zasebnosti. Redno so dobivali tudi pripomočke za osebno higieno in detergente. Vlada je poudarila, da je veliko zapornikov med tednom delalo in da so bili v tem času skupni prostori, tudi umivalnice, manj obiskani. Sanitarne razmere so bile ustrezne, izvedeni pa so bili tudi nekateri ukrepi, vključno z izobraževanjem, za preprečevanje prenosa bolezni, kot so hepatitis B in C in HIV.

Vlada se je v podporo svojim trditvam glede bivanjskih razmer v zaporu sklicevala na ugotovitve Okrajnega sodišča v Grosupljem z dne 9. septembra 2011 (glej »Ustrezna notranja zakonodaja in praksa« zgoraj).

Vlada je nadalje trdila, da so pritožbe glede neustreznega zdravstvenega varstva, psihološke pomoči in varnostnih ukrepov v celoti neutemeljene. Pritožniki niso nikoli prijavili kakršnega koli spora z ostalimi zaporniki niti niso prosili, da bi jih zaradi tega premestili v drugo celico. Prav tako niso pokazali, da je bila kaka njihova prošnja za zdravniško pomoč zavrnjena ali neodgovorjena. Podobno tudi niso pokazali, da se je njihovo zdravje zaradi razmer v zaporu poslabšalo. Vzpostavljenih je bilo kar nekaj ukrepov, da bi zagotovili varnost pridržanih oseb v zaporu, zapor pa je zapornikom, tudi tistim, ki so bili odvisni od opiatov, zagotovil ustrezno zdravniško oskrbo in psihološko podporo.

Vlada nadalje vztraja, da se ne sme šteti, da so domače oblasti priznale kršitev 3. člena Konvencije. Domače oblasti so samo potrdile, da razmere v nekaterih slovenskih zaporih niso v skladu z nacionalnimi zakonskimi zahtevami, ki pa so višje od zahtev, ki jih v zvezi s 3. členom postavlja sodna praksa Sodišča.

Na koncu je vlada dejala, da bosta v sklopu ZPKZ Dob leta 2011 na voljo dva nova objekta, v katerih bo lahko nastanjenih 174 zapornikov, in predložila fotografije, posnete septembra 2010, ki prikazujejo gradnjo novih objektov. Poleg tega pa je prenova celotnega ZPKZ Dob predvidevala tudi gradnjo sedmih novih objektov. Dvaindevetdeset odstotkov novih celic bodo samske celice s svojim sanitarnim sklopom.

(b) Pritožniki

Pritožniki trdijo, da so bili nastanjeni v skupinskih celicah, v katerih je bivalo od štirinajst do sedemnajst zapornikov. Bivanjski prostor, ki so ga imeli na voljo, je bil premajhen, da bi dopuščal dostojno življenje, še bolj pa so ga utesnjevali različni kosi pohištva. Poleg tega so bili zaradi prezasedenosti v celicah zaprti po dvajset ur na dan. Ker niso imeli nobene zasebnosti, je to vplivalo na njihovo duševno stanje. Celica je imela samo eno umivalnico z enim straniščem, ki so ga lahko uporabljali vsi zaporniki v celici. Sanitarne razmere so bile neustrezne, zato so se počutili izpostavljeni prenosljivim boleznim. V celici ni bilo delujočega prezračevalnega sistema. Rešitve, na katere se je sklicevala vlada, so bile v praksi neučinkovite zaradi visokih poletnih in nizkih zimskih temperatur.

Glede pritožb, ki se nanašajo na neustrezno zdravstveno varstvo, psihološko pomoč in varnostne ukrepe, so pritožniki trdili, da je vzrok za pomanjkljivo zagotavljanje zdravstvenega varstva in varnosti predvsem v nezadostnem številu osebja. Navedli so, da so imeli kar nekaj sporov z ostalimi zaporniki in da niso imeli druge izbire, kot da si celico delijo z odvisniki od drog. V zvezi s tem so dejali, da je rehabilitacija odvisnikov od drog v zaporu neuspešna zaradi prezasedenosti in pomanjkanja osebja. Navedli so tudi, da so zaprosili za premestitev v druge celice, kar pa zaradi prezasedenosti ni bilo mogoče.

Pritožniki so opozorili na težave, ki so jih imeli pri pridobivanju dokazov, da bi podprli svoje trditve. Trdili so, da obstoj razmer, ki jih navajajo, dokazujejo tudi uradna poročila o hudi prezasedenosti zapora.

2. Presoja Sodišča

Sodišče meni, da ugovorov vlade glede izčrpanja notranjih pravnih sredstev in upoštevanja pravila šestih mesecev ni treba preiskati, saj bi morale biti pritožbe v vsakem primeru razglašene za nesprejemljive zaradi spodaj navedenih razlogov.

Sodišče znova poudarja, da mora grdo ravnanje doseči minimalno stopnjo resnosti, da bi se lahko sklicevali na 3. člen Konvencije. Čeprav je treba upoštevati vprašanje, ali je bil namen takega ravnanja ponižati ali razvrednotiti žrtev, odsotnost takega namena ne more dokončno izključiti kršitve 3. člena (glej *Peers proti Grčiji*, št. 28524/95, 67. do 68. točka, 74. točka ESČP 2001-III, in *Valašinas proti Litvi*, št. 44558/98, 101. točka, ESČP 2001-VIII). Sodišče je velikokrat poudarilo, da mora država zagotoviti, da je oseba pridržana v razmerah, ki spoštujejo njeno človeško dostojanstvo, in da način izvedbe ukrepa te osebe ne spravi v tako stisko ali težke razmere, ki presegajo neizogibno raven trpljenja v pridržanju (glej *Valašinas proti Litvi*, naveden zgoraj, 102. točka, in *Kudla proti Poljski* [VS], št. 30210/96. 94. točka, ESČP 2000-XI).

Pri ocenjevanju razmer pridržanja je treba upoštevati skupne učinke teh razmer in tudi posamezne navedbe pritožnika (glej *Dougoz proti Grčiji*, št. 40907/98, 46. točka, ESČP 2001-II). Izredno pomanjkanje prostora v celicah je močan vidik, ki ga je treba upoštevati pri ugotavljanju, ali so bile zatrjevane razmere pridržanja »ponižujoče« s stališča 3. člena (glej *Karalevicius proti Litvi*, št. 53254/99, 7. april 2005). Sodišče je v prejšnjih primerih, ko so imeli pritožniki na voljo manj kakor 3 m² osebne prostora, ugotovilo, da je bila prezasedenost tako velika, da sama po sebi upravičuje ugotovitev kršitve 3. člena Konvencije (glej med drugim *Sulejmanovic proti Italiji*, št. 22635/03, 51. točka, 16. julij 2009, in *Lind proti Rusiji*, št. 25664/05, 59. točka, 6. december 2007). Nasprotno pa je Sodišče v drugih primerih, ko prezasedenost ni bila tako velika, da bi se lahko sklicevali na 3. člen Konvencije, zabeležilo druge vidike materialnih razmer pridržanja, ki so bili pomembni pri ocenjevanju skladnosti s to določbo. Ti so vključevali predvsem razpoložljivost prezračevanja, dostop do naravne svetlobe ali zraka, ustreznost ogrevanja, skladnost z osnovnimi sanitarnimi zahtevami in možnost uporabe stranišča v zasebnosti (glej sodno prakso v zadevi *Orchowski proti Poljski*, št. 17885/04, 122. točka, 22. oktober 2009).

Kar zadeva dokazuje o materialnih razmerah pridržanja, Sodišče opaža, da so domače oblasti s temi podatki pogosto seznanjene. Skladno s tem imajo lahko pritožniki težave pri pridobivanju dokazov, ki bi podprli njihovo pritožbo. Še vedno pa se v takih primerih od njih pričakuje, da predložijo vsaj podroben opis dejstev, o katerih se pritožujejo, in priskrbijo kar največ dokazov, ki podpirajo njihove pritožbe (glej *Visloguzov proti Ukrajini*, št. 32362/02, 45. točka, 20. maj 2010).

Sodišče v zvezi z zadevnim primerom opaža, da so se pritožniki pritožili glede pogojev pridržanja v skupinskih celicah v zaprtem oddelku ZPZK Dob, kjer so bili nastanjeni v skladu z običajnim zaporskim režimom. Sodišče je ob upoštevanju podrobnih podatkov vlade, ki jim pritožniki niso oporekali, ugotovilo, da je večina celic, v katerih so bili nastanjeni pritožniki, merila 60 m², v njih pa je bilo nastanjeno od enajst do sedemnajst zapornikov. Osebni prostor, ki je bil pritožnikom v teh celicah na voljo, tako nikoli ni meril manj kakor 3,5 m². Celice so bile ustrezno opremljene s pohištvom, v njih ni primanjkovalo zraka ali svetlobe. Pritožnika g. Kostevc in g. Dedič sta bila nekaj časa nastanjena v manjših celicah, ki sta merili 20,6 m², pritožnik g. Šegota pa je bil nastanjen v celici, ki je merila 33,23 m². V teh celicah so bili nastanjeni samo štirje zaporniki, pritožniki pa so imeli na voljo 5,2 m² osebne prostora v prvem primeru in 8,3 m² prostora v drugem primeru. Nobenih navedb ni, da te celice niso bile ustrezno opremljene s pohištvom ali da je v njih primanjkovalo zraka ali svetlobe.

Vlada je nadalje navedla, da so bile celice večino dneva odklenjene in da so se lahko pritožniki po krilu prosto gibali med 6. uro zjutraj, ko so jih zbudili, in 11. uro zvečer, ko so jih ponovno zaklenili v celice.

Sodišče opaža, da te podatke podpirajo tudi ugotovitve v sodbi Okrajnega sodišča v Grosupljem z dne 9. septembra 2010 (glej »Ustrezna notranja zakonodaja in praksa« zgoraj) in da pritožniki, ki so v svojih pritožbah trdili, da so bili zunaj celic lahko samo štiri ure na dan, podatkom o

zaklepanju celic, ki jih je predložila vlada, niso oporekali. Sodišče nadalje opaza, da so v skladu z načrtom zapora vse velike celice imele dostop do hodnika, sobe s televizijo in sanitarij, ki so bile v istem krilu, manjše celice, v katerih so bili nekaj časa nastanjeni g. Kostevc, g. Dedič in g. Šegota, pa so imele dostop do hodnika, ki je povezoval celice v istih bivalnih prostorih ali krilu. Ker ni dokazov o nasprotnem, Sodišče ne vidi nobenega razloga, da bi dvomilo, da so bile celice, v katerih so bili nastanjeni pritožniki, med 6. uro zjutraj in 11. uro zvečer odklenjene in da so pritožniki v tem času imeli dostop do vseh prej navedenih skupnih prostorov. Poleg tega Sodišče opaza, da so pritožniki nesporno lahko uporabljali zunanje dvorišče vsaj dve uri na dan. Sodišče glede na navedeno ugotavlja, da razmere, kar zadeva osebni prostor, dodeljen vsakemu pritožniku v njegovi celici, in omejitve pritožnikovega gibanja zunaj celice, niso bile take, da bi se lahko sklicevali na 3. člen Konvencije (glej smiselno *Valašinas proti Litva*, naveden zgoraj, 103. do 111. točka, in *Sulejmanovic proti Italiji*, naveden zgoraj, 43. do 52. točka). Sodišče tudi opaza, da so v skladu s podatki, ki jih je predložila vlada in jim pritožniki niso oporekali, vsi pritožniki, razen dveh, delali, nekateri tudi po osem ur na dan, ali pa so sodelovali v drugih izobraževalnih in prostočasnih dejavnostih. To je poleg tega, da so bili koristno zaposleni, dodatno zmanjšalo čas, ki so ga preživeli v celicah.

Sodišče opaza, da se pritožnika g. Božičnik in g. Glavica, ki sta nekaj časa preživela v oddelku 1, kjer so bile celice zaklenjene ves dan, nista pritožila glede tamkajšnjih razmer. Sodišče kljub temu opaza, da je bilo zapornike za omejen čas mogoče nastaniti v oddelek 1 zaradi različnih razlogov, ki so zahtevali poseben režim. Ob upoštevanju dejstva, da so imeli pritožniki v oddelku 1 na voljo precej več osebnega prostora, torej 8 m² v prvem primeru in 7,39 m² v drugem, in da so lahko dve uri na dan uporabljali zunanje dvorišče, te razmere niso bile neustrezne glede na predpisane standarde po 3. členu.

Kar zadeva druge vidike materialnih razmer pridržanja pritožnikov, Sodišče ni ugotovilo nobenih navedb, ki bi potrdile, da sanitarne razmere in prezračevanje v celicah in na skupnih površinah niso bili v skladu s 3. členom Konvencije. Podobno tudi v spisu ni nobenih navedb, da je bila temperatura v celicah poleti previsoka. Ob upoštevanju dejstva, da je bilo mogoče opreti okna in vrata in uporabiti stropne ventilatorje in senčila na oknih, Sodišče ugotavlja, da so te pritožbe neutemeljene. Čeprav je dejstvo, da so vsi zaporniki v eni veliki celici morali uporabljati eno stranišče, morda povzročilo nekaj neugodja, pritožniki niso pokazali, da so bile razmere tako resne, da bi se lahko sklicevali na 3. ali 8. člen Konvencije.

Kar zadeva navedbe, ki se nanašajo na neustrezno zdravstveno varstvo, psihološko pomoč in varnostne ukrepe, Sodišče ugotavlja, da so bile oblikovane kot splošne izjave. Čeprav se Sodišče zaveda, da prezasedenost lahko resno poslabša zagotavljanje storitev v zaporu, tudi varnosti in zdravstvenega varstva, ne more spregledati, da pritožniki niso predložili nobenih podatkov o kakršnem koli incidentu, ki bi vključeval nasilje ali grožnjo z nasiljem, ki bi jih lahko prizadela, niti niso navedli kakršnih koli podrobnosti o nezadostno zadovoljeni potrebi po zdravniški ali psihološki pomoči. Pritožniki tudi niso ponazorili, kako je dejstvo, da so bili zaporniki, s katerimi so si delili celico, odvisni od opiatov, oz. domnevno pomanjkanje učinkovite rehabilitacije odvisnikov od drog vplivalo na njihovo osebno situacijo (glej, na primer, *Visloguzov*, naveden zgoraj, 48. do 49. točka; *Istratii in ostali proti Moldovi*, št. 8721/05, 8705/05 in 8742/05, 49. točka, 27. marec 2007; in *Valašinas*, naveden zgoraj, 105. in 110. točka). Sodišče glede na navedeno meni, da pritožniki teh navedb prav tako niso utemeljili.

Sodišče razume, da so bile bivanjske razmere v ZPKZ Dob zelo poslabšane zaradi bistvene prekoračitve uradnih zmogljivosti zapora, kar je seveda težava, ki so se je oblasti zavedale in so jo reševale z gradnjo novih zaporniških prostorov. Toda Sodišče ob upoštevanju zgoraj navedenih ugotovitev meni, da razmere, v katerih so bili pritožniki pridržani, niso bile take, da bi

bile v neskladju z obveznostmi države po 3. členu Konvencije. Podobno tudi meni, da se v zvezi z razmerami pridržanja prav tako ni mogoče sklicevati na 8. člen Konvencije.

V skladu s točko a tretjega odstavka in četrtem odstavkom 35. člena Konvencije se ta del pritožb zavrne kot očitno neutemeljen.

B. Pritožba glede stikov z zunanjim svetom

Vlada trdi, da so bile omejitve stikov zapornikov z zunanjim svetom, ki jih predvidevajo domači predpisi, nujno potrebne za vzdrževanje reda in da so bile razumne. Kar zadeva uporabo telefona, so imeli pritožniki možnost, da svoje družinske člane pokličejo vsak drugi dan in z njimi govorijo deset minut. Vlada je navedla, da so se razmere, ki sicer nikoli niso bile nezadovoljive, bistveno izboljšale po 26. novembru 2009, ko so v vsakem krilu namestili po eno novo telefonsko govorilnico. V zvezi z obiski in dopisovanjem je vlada trdila, da so pritožniki izjavili le, da zaporniške oblasti niso ustrezno poskrbele za njihove stike z zunanjim svetom. Zaporniki svojih pritožb, ki niso bile dovolj konkretne, torej niso utemeljili.

Pritožniki pa so dejali, da so telefon lahko uporabljali samo dvakrat tedensko in da so nanje velikokrat pritiskali drugi zaporniki, naj končajo telefonski pogovor, preden je potekel dodeljeni čas. Pritožniki so nadalje trdili, da si je en telefon delilo kar 140 zapornikov, kar je močno omejilo njihove možnosti, da pokličejo svoje sorodnike. V svojih pisnih stališčih z dne 22. aprila 2011 so pritožniki navedli, da je bilo njihovo dopisovanje omejeno na določene znane posameznike in da so njihova pisma velikokrat odprli ali pa niso dosegla naslovnika.

Sodišče opaza, da je treba te pritožbe preučiti le na podlagi 8. člena. Ponovno poudarja, da pridržanje kot vsak drug ukrep odvzema prostosti prinaša nekatere omejitve v zasebno in družinsko življenje pridržane osebe. Seveda pa morajo oblasti pridržani osebi omogočiti in, če je potrebno, pomagati, da vzdržuje stike z ožjo družino, saj je to je sestavni del njene pravice do spoštovanja njenega družinskega življenja. Omejitve, kot so omejitve števila obiskov družine, nadzor teh obiskov in, če to upravičuje narava kršitve, namestitev pridržane osebe v poseben režim prestajanja kazni zapora ali posebni dogovori glede obiskov, so poseg v pravice te osebe po 8. členu Konvencije, vendar same po sebi ne pomenijo kršitve te določbe. Kljub temu pa mora biti vsaka taka omejitev postavljena »v skladu z zakonom«, mora slediti enemu ali več legitimnim ciljem, navedenih v 2. odstavku, in mora biti upravičena kot »nujna v demokratični družbi« (glej, med drugim, *Moiseyev proti Rusiji*, št. 62936/00, 246. točka, 9. oktober 2008).

V zadevnem primeru Sodišče opaza, da omejitve glede telefonskih pogovorov, dopisovanja in števila in trajanja obiskov, ki jih predvideva ustrezna zakonodaja, same po sebi niso bile nerazumne glede na nujnost podpiranja režima prestajanja kazni zapora (glej smiselno *A.B. proti Nizozemski*, št. 37328/97, 92. in 93. točka, 29. januar 2002, in *Boyle in Rice proti Združenemu kraljestvu*, 27. april 1988, 74. točka, Serija A št. 131). Kolikor se lahko razume, da so se pritožniki pritožili, da so bili njihovi telefonski stiki z drugimi ljudmi omejeni bolj, kakor zahteva zakonodaja, Sodišče ugotavlja, da pritožniki niso predložili dokazov ali konkretnih podatkov, iz katerih bi bilo razvidno, da niso mogli uporabljati zadevne opreme v skladu z zakonom. Pritožniki svojih navedb glede posega v dopisovanje in svojega nezadovoljstva glede dogovora o obiskih tudi niso utemeljili z dokazi ali vsaj podrobnim opisom poteka dogodkov, ki naj bi domnevno privedli do kršitve. Ta del pritožb torej ni utemeljen in se v skladu s točko a tretjega odstavka in četrtem odstavkom 35. člena Konvencije zavrne kot neutemeljen.

C. Pritožbe glede domnevnega pomanjkanja učinkovitih pravnih sredstev

Sodišče je ugotovilo, da so pritožbe pritožnikov po 3. in 8. členu Konvencije očitno neutemeljene. Zato sklene, da pritožniki nimajo nobenega utemeljenega zahtevka po 13. členu Konvencije (glej *Visloguzov*, 74. do 75. točka, naveden zgoraj). Iz tega sledi, da je treba pritožbe po 13. členu Konvencije zavreči kot očitno neutemeljene v skladu s točko a tretjega odstavka in četrtem odstavkom 35. člena Konvencije.

Iz teh razlogov se Sodišče soglasno

odloči, da pritožbe združi

in jih razglasi za nedopustne.

Claudia Westerdiek
Sodni tajnik

Dean Spielmann
Predsednik

PRILOGA

Št.	Pritožba št.	Ime in datum rojstva pritožnika	Vložena dne
	5711/10	Rajko LALIČ 15/03/1961	24/12/2009
2.	5719/10	Roman TIVADAR 26/12/1974	24/12/2009
3.	5754/10	Drago PRAJNER 13/04/1971	18/11/2009
4.	5803/10	Albin BOŽIČNIK 30/01/1966	18/12/2009
5.	5956/10	Sašo TUKSAR 19/09/1967	18/12/2009
6.	5958/10	Jasmin KOSTEVC 11/08/1974	18/12/2009
7.	5987/10	Zoran DEDIČ 12/11/1981	24/12/2009
8.	6091/10	Jože KAC 17/04/1965	18/12/2009
9.	6647/10	Nebojša ŠEGOTA 10/02/1969	18/12/2009
10.	6893110	Damir GLAVICA 30/01/1974	18/12/2009